

зарубіжного досвіду та враховувати національні особливості формування корпоративного сектора економіки та розвитку корпоративних відносин. Основною метою забезпечення ефективного функціонування корпорацій в Україні є підвищення ефективності діяльності акціонерних товариств і поживлення інвестиційних процесів.

Також слід пам'ятати, що сучасне корпоративне управління неможливе без найновіших інформаційних технологій і головною умовою досягнення успіху є максимальна інтеграція всіх інформаційних систем, котрі повинні допомагати раді директорів у забезпеченні ефективного управління компанією

Список літератури

1. Про затвердження Принципів корпоративного управління: рішення ДКЦПФР від 11.12.2003 №571 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.uaib.com.ua>>.

2. Грідчина, М. В. Корпоративні фінанси (зарубіжний досвід і вітчизняна практика) [Текст] : навч. посіб. / М. В. Грідчина – 2-ге вид., стереотип. – К. : МАУП, 2002. – 232 с.

3. Євтушевський, В. А. Основи корпоративного управління [Текст] : навч. посіб. / В. А. Євтушевський – К. : Знання-Прес, 2002. – 317 с.

4. Ретинський, Ю. Д. Регіональна програма розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах та ринку цінних паперів Донецької області на 2004-2010 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.ssmc.gov.ua>>.

Отримано 01.10.2010. ХДУХТ, Харків.

© О.П. Близнюк, Ю.О. Зінченко, 2010.

УДК 336.64

О.В. Антонова, здобувач

СУТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Узагальнено основні підходи до розуміння сутності економічної категорії «фінансова безпека підприємства» та сформульовано авторське визначення.

Обобщены основные подходы к пониманию сущности экономической категории «финансовая безопасность предприятия» и сформулировано авторское определение.

Basic hikes are generalized to understanding of essence of economic category «financial safety of enterprise» and author determination is formulated.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Забезпечення економічного розвитку підприємств, стабільності результатів їх діяльності, досягнення цілей, що відповідають інтересам власників і суспільства в цілому, неможливі без розробки й проведення самостійної стратегії, що у сучасній економіці визначається наявністю надійної системи фінансової стійкості й безпеки. Ефективність діяльності підприємств у ринковій економіці обумовлена значною мірою станом його фінансів, що актуалізує проблему забезпечення фінансової безпеки.

Навіть за умови високої прибутковості підприємства недостатня увага до проблем фінансової безпеки може призвести до того, що воно стане об'єктом конкурентного поглинання. З іншого боку, зростання темпів бізнесу викликає більш високу його залежність від зовнішніх джерел фінансування й, можливо, втрату самостійності в прийнятті управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо проблемам забезпечення економічної безпеки підприємств присвячено чимало монографій, підручників, наукових статей зарубіжних і вітчизняних вчених, то питання управління фінансовою безпекою, особливо на мікрорівні, ще не знайшли достатнього висвітлення у науковій літературі.

Окремі теоретичні й практичні аспекти оцінки й управління фінансовою безпекою підприємств із різним ступенем повноти розглядаються в працях І.О. Бланка, А.О. Єпіфанова, Т.Б. Кузенко, Л.С. Мартюшевої, О.В. Грачова, О.М. Сорокіної [1-4].

Разом з цим, теоретичні засади фінансової безпеки, її категоріальний апарат, є дискусійними. Відсутній єдиний підхід до визначення фінансової безпеки на рівні підприємства.

Мета та завдання статті. Метою статті є уточнення сутності економічної категорії «фінансова безпека підприємства» та її конкретизація.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розкрити сутність фінансової безпеки підприємства неможливо без висвітлення таких споріднених категорій як «безпека», «небезпека» та «загроза», з якими безпосередній предмет нашого дослідження має семантичний зв'язок.

Єдиним нормативним документом в Україні, в якому визначено поняття безпеки, є Закон «Про основи національної безпеки України». У ньому зазначається: «національна безпека України – це захищеність життєво важливих інтересів людини, громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам» [5].

Судоплатов А.П. і Лекарев С.В. визначають безпеку підприємства як такий стан його правових, економічних і виробничих відносин, а також матеріальних, інтелектуальних й інформаційних ресурсів, що

віддзеркалюють здатність підприємства до стабільного функціонування» [6, с. 3]. Наведене визначення є змістовним та заслуговує на увагу, виходячи з наступних моментів. По-перше, розкриття сутності безпеки відбувається через категорію «відносини», що дозволяє визначити межі та структуру зазначеного поняття, а отже, й основні функції суб'єктів щодо забезпечення оптимального стану фінансової безпеки. По-друге, науковцями справедливо акцентується увага на різноманітних ресурсах, що охоплюють господарські процеси в сукупності фінансово-економічних зв'язків у розрізі видів діяльності суб'єкта господарювання (адже ефективно їх використання є підґрунтям забезпечення фінансової безпеки). По-третє, відмітною особливістю є відсутність посилення на будь-які небезпеки та загрози. Проте, у загальному вигляді під безпекою мають на увазі стан захищеності підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Небезпекою вважають об'єктивно існуючу можливість негативного впливу на будь-яке явище, систему, механізм, соціальний організм, внаслідок чого йому може бути заподіяна шкода, що призведе до занепаду, кризового стану тощо [7].

Можна припустити, що небезпека переростає в загрозу у тому випадку, коли на підприємстві (як в складній соціально-економічній системі) відсутній захисний механізм, спроможний запобігти реалізації загрози. Інакше кажучи, загроза – це конкретна і безпосередня форма небезпеки або сукупність негативних чинників чи умов. Загрози виникають внаслідок протиріч, які виникають як у внутрішній, так і зовнішній соціально-економічній системі.

Поняття загроз є ключовим у формулюванні визначення фінансової безпеки системи будь-якого рівня ієрархії та трактується як сукупність умов та чинників, дія яких здійснює дестабілізуючий вплив на функціонування та розвиток підприємства [8].

Загрози фінансової безпеки можна визначити як негативні чинники чи явища, що здійснюють деструктивний вплив на реалізацію фінансових інтересів підприємства та які перешкоджають повній їх реалізації в процесі розвитку підприємства. При цьому, в системі фінансової безпеки підприємства необхідно ідентифікувати не лише реальні, але й потенційні загрози, що здійснюють прямий вплив на можливість реалізації фінансових інтересів та призводять до суттєвих для підприємства розмірів фінансових збитків.

Фінансова безпека є вирішальною і провідною у системі економічної безпеки підприємства, сутність якої широко висвітлена в науковій літературі [8-10]. Найважливішим напрямом формування системи економічної безпеки підприємства є створення діючого механізму фінансової безпеки.

Багатоаспектність фінансової безпеки, її складність і функціональна спрямованість зумовлюють відсутність єдиного загальноприйнятого трактування дефініції «фінансова безпека підприємства», що спричинено наявністю різних підходів до визначення сутності цієї категорії.

Так, досить розповсюдженим є підхід до визначення сутності фінансової безпеки підприємства, який базується на уявленнях про фінансову безпеку держави і передбачає екстраполяцію їх на мікрорівень. У загальному випадку фінансову безпеку суб'єкта підприємництва представляють як певний механізм, що, з одного боку, забезпечує стабільність фінансової системи господарського суб'єкта шляхом використання захисних фінансових інструментів, а з іншого – забезпечує її ефективність шляхом організації раціонального використання фінансових ресурсів [2], що на наш погляд, є некоректним.

Підґрунтям іншого підходу до тлумачення категорії «фінансова безпека підприємства» є визначення категорії «безпека» як виключно стану захищеності від зовнішніх і внутрішніх чинників ринкового механізму.

Так, Т.В. Ганущак під фінансовою безпекою підприємства має на увазі «стан захищеності від загроз, що виникають у процесі його функціонування та розвитку як суб'єкта фінансових відносин» [11, с.46]. На нашу думку, такий підхід є статичним і таким, що не розкриває сутності досліджуваної категорії.

Інший підхід до визначення фінансової безпеки підприємства, яке наводить автор у межах того ж дослідження [11] полягає в здатності самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію, відповідно до цілей корпоративної стратегії в умовах невизначеного й конкурентного середовища. На наш погляд, погодитись з таким визначенням важко, адже за умов ринкової економіки будь-яке підприємство самостійно розробляє та впроваджує, як корпоративну стратегію, так і функціональні, зокрема фінансову, незалежно від того фінансово спроможний суб'єкт господарювання або ні, забезпечить стратегія фінансову безпеку або ні. Разом з цим, відзначимо, що у даному визначенні досить вдало обрано термін для означення сутності фінансової безпеки – «здатність», оскільки воно дійсно відповідає її внутрішній логіці.

Виходячи з глобального підходу специфічне за об'єктом визначення досліджуваної категорії надають Л.І. Донець та Н.В. Вашенко «фінансова безпека підприємства може бути визначена як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат за цінними паперами підприємства, а також

курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного та фінансового розвитку» [9, с. 81]. Близької позиції дотримується й інший вітчизняний науковець, розуміючи під фінансовою безпекою підприємства «такий стан фінансових ресурсів, за якого забезпечується ефективна (прибуткова) діяльність підприємства, захист його фінансових інтересів та здатність зберігати ліквідність, платоспроможність та фінансові можливості під впливом різного роду небезпек і загроз» [12, с. 83]. Наведені та подібні трактування сутності, незважаючи на досить чітку об'єктну орієнтацію, дають уявлення про суть та цілі фінансової безпеки. Разом з цим, на нашу думку, фінансова безпека – поняття ширше аніж рівень забезпеченості фінансовими ресурсами, оскільки має містити в собі управління ними і низку інших характеристик, а саме, механізми реагування на можливі кризові явища не тільки шляхом використання фінансових ресурсів, але й інших складових фінансово-економічної діяльності.

З огляду на це, доцільною представляється пропозиція [2] щодо необхідності розгляду фінансової безпеки суб'єктів підприємництва ширше, ніж просто як рівень забезпеченості фінансовими ресурсами.

Так, згідно з позиціями М.В. Куркіна, В.Д. Понікарова та Д.В. Назаренко фінансова безпека підприємства може бути визначена як ступінь захищеності фінансових інтересів усіх пов'язаних з його діяльністю суб'єктів зовнішнього середовища та працівників підприємства; достатній рівень забезпечення фінансовими ресурсами процесів задоволення потреб підприємства та всіх пов'язаних з його діяльністю суб'єктів; високий професіоналізм і кваліфікація фінансових менеджерів та виконавців функцій контролю діяльності підприємства [10, с. 89].

Базуючись на ключових характеристиках фінансової безпеки та вимогах до її забезпечення у монографії А.О. Спіфанова досліджувана категорія трактується як здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, зокрема й фінансову діяльність, ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього та зовнішнього середовищ [2, с. 25].

Продовжуючи огляд економічної літератури, відзначимо, що, на думку Л.В. Гукової та І.Д. Анікіної, фінансова безпека підприємства являє собою такий стан підприємства, що, по-перше, дозволяє забезпечити фінансову незалежність, рівновагу, стабільність, платоспроможність і ліквідність підприємства в довгостроковому періоді, а також гнучкість у разі прийняття фінансових рішень; по-друге, задовольняє

потреби підприємства у фінансових ресурсах для розширеного відтворення підприємства; по-третє, здатний протистояти існуючим і виникаючим небезпекам, що прагнуть завдати фінансової шкоди підприємству або змінити всупереч бажанню структуру капіталу, або примусово ліквідувати підприємство; по-четверте, захищає фінансові інтереси власників підприємства [13]. Вважаємо, що автори, розробляючи власне визначення, активно спирались на визначення сутності економічної безпеки підприємства, що між іншим, логічно, оскільки дана тематика є значно більш проробленою, ніж фінансова безпека суб'єктів підприємництва. Зважаючи на те, що, як відзначалося раніше, фінансова безпека є складовою економічної, певна уніфікація в трактуванні цих понять має бути присутня.

Отже, поняття «фінансова безпека підприємства» є багатоаспектним, синтезованим, таким, що інтегрує в собі сутнісні характеристики категорій «економічна безпека» та «фінанси підприємств» [1, с. 14]. Розглядаючи фінанси підприємства як сукупність відносин, пов'язаних із створенням, розподілом та використанням грошових коштів, узагальнюючою якісною характеристикою діяльності підприємства є його фінансовий стан.

Фінансовий стан – найважливіший критерій ділової активності та надійності підприємства, що визначає його конкурентоспроможність і потенціал в ефективній реалізації економічних інтересів всіх учасників господарської діяльності. Щоб вижити в умовах ринкової економіки і не допустити банкрутства підприємства, потрібно добре знати, як управляти фінансами, якою повинна бути структура капіталу за складом і джерелами утворення, яку частку повинні займати власні кошти, а яку позикові, тобто необхідно оцінити ступінь фінансової захищеності підприємства.

У підтвердження такої позиції представляється доцільним навести наступні визначення.

Сорокіна О.М. акцентує увагу на фінансовому стані як сутнісній характеристиці фінансової безпеки підприємства, визначаючи її як специфічний вид економічних відносин, які виникають між підприємством і суб'єктами його зовнішнього оточення щодо забезпечення оптимального фінансового стану, в якому має перебувати підприємство для реалізації своєї стратегії та який характеризується здатністю підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам [4].

Так, базуючись на аналізі сутності категорії «фінансова безпека підприємства» у відзначеному вище ракурсі низка науковців [14;15] пропонують визначати її як фінансовий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технології та і послуг, які використовуються підприємством; по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз; по-третє, здатністю

фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи.

Змістовним у даному контексті є визначення І.О. Бланка, згідно з яким фінансова безпека підприємства являє собою кількісно й якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії й створюють необхідні передумови фінансової підтримки стійкого зростання в поточному й перспективному періодах [1, с.24].

Наведені визначення досить повно відображають функціональні характеристики фінансової безпеки, проте, ототожнювати фінансову безпеку суб'єкта підприємництва з його фінансовим станом не зовсім коректно, оскільки безпека фінансова чи економічна включає і певні потенційні можливості організації протистояти негативному впливу як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

Таким чином, узагальнюючи викладене вище, можна зробити висновок, що «фінансова безпека підприємства» – це багатоаспектна економічна категорія, система поглядів стосовно сутності та змісту якої знаходиться в стані формування та розвитку. Проведене дослідження дозволяє виділити наступні підходи до визначення фінансової безпеки на мікрорівні, що відображають позиції вчених:

- фінансова безпека підприємства як фінансова безпека країни, екстрапольована на мікрорівень;
- фінансова безпека підприємства як стан захищеності від зовнішніх і внутрішніх чинників ринкового механізму;
- фінансова безпека підприємства як забезпеченість його фінансовими ресурсами.
- фінансова безпека підприємства як інтеграція економічної безпеки та фінансів господарських суб'єктів.
- На наш погляд, лише одночасне застосування наведених підходів дозволяє розкрити глибину й багатоаспектність поняття «фінансова безпека» на рівні підприємства.

Висновки. Фінансова безпека підприємства – це здатність ефективно здійснювати господарсько-фінансову діяльність на основі оптимізації джерел формування фінансових ресурсів, що забезпечує захищеність фінансових інтересів підприємства від реальних та потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, параметри якого створюють передумови генерування, збереження та зростання ринкової вартості підприємства.

Наведені узагальнення та сформульоване визначення сприятимуть зростанню ефективності управління процесами, які визначають стан фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Список літератури

1. Бланк, И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия [Текст] / И. А. Бланк. – К., 2004. – 784 с.
2. Фінансова безпека підприємств і банківських установ [Текст] : монографія / за ред. А. О. Спіфанова. – Суми, 2009. – 295 с.
3. Фінансова безпека підприємства [Текст] / Т. Б. Кузенко [та ін.]. – Х., 2010. – 300 с.
4. Сорокіна, О. М. Зміст дефініції «фінансова безпека» [Текст] / О. М. Сорокіна // Торгівля і ринок України. – 2009. – Вип. 28, т. 3. – С. 270–275.
5. Про основи національної безпеки України [Текст] : закон України // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 39.
6. Судоплатов, С. А. Безопасность предпринимательской деятельности [Текст] / С. А. Судоплатов, С. В. Лекарев. – М., 2001. – 230 с.
7. Семко, Т. В. Фінансова безпека регіону: сутність та структура [Текст] / Т. В. Семко, Н. М. Яценко, С. О. Михайлик // Вісник технологічного університету Поділля. – 2003. – № 5, – т. 2 (555). – С. 29–31.
8. Пономаренко, В. С. Економічна безпека регіону: аналіз, оцінка, прогнозування [Текст] : монографія / В. С. Пономаренко, Т. С. Клебанова, Н. Л. Чернова. – Х., 2004. – 144 с.
9. Донець, Л. І. Економічна безпека підприємства [Текст] / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. – К., 2008. – 240 с.
10. Куркін, М. В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємств [Текст] / М. В. Куркін, В. Д. Понікаров, Д. В. Назаренко. – Х., 2010. – 300 с.
11. Ганащук, Т. В. Вчені записки Університету «КРОК» [Текст] / Т. В. Куркін. – К., 2009. – Вип. 20. – С. 45–52.
12. Кудря, І. В. Організація управління фінансовою безпекою підприємств [Текст] / І. В. Кудря. – К., 2009. – Вип. 20. – С. 81–88.
13. Гукова, А. В. Роль финансовой безопасности предприятия в системе его экономической безопасности [Текст] / А. В. Гукова, И. Д. Аникина // Образование и общество. – 2006. – № 3. – С. 98–102.
14. Бендиков, М. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект) [Текст] / М. Бендиков // Консультант директора. – 2000. – № 2. – С. 7–13.
15. Горячева, К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки [Текст] / К. С. Горячева // Економіст. – 2003. – №8. – С. 65–67.

Отримано 01.10.2010. ХДУХТ, Харків.
© О.В. Антонова, 2010.